

τῆς ποιήσεως ὡς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις, ὡς λ.χ. τοῦ Πλωτίνου, ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἀναπαράγει ὄχι τὸ ὁμοίωμα τῆς ἰδέας, ἀλλὰ αὐτὴν τὴν ἰδέαν ἢ τοῦ Ἐγέλου, ὅτι τέχνη εἶναι ἡ αἰσθητὴ παράστασις τῆς ἰδέας ἢ τοῦ Τολστόϊ, ὅτι ἡ τέχνη εἶναι μέσον συνδέον τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἠθικὸν νόμον. Μετὰ ταῦτα ἐκτίθενται τὰ εἶδη τῆς ποιήσεως καὶ ἡ ἱστορικὴ τῶν γένεσις, ἡ προομηρικὴ, τὰ Ἔπη καὶ ἡ περὶ αὐτῶν κρίσις ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Οἱ μετὰ τὸν Ὀμηρον ποιηταί, τὸ διδακτικὸν ἔπος, τὸ φιλοσοφικὸν ἔπος, ἡ λυρική ποίησις, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς, τὰ εἶδη τῆς, ἡ μορφή τῶν, τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης. Ἀνάλυσις τινῶν ἐκ τῶν 27 εἰδῶν τῆς Λυρικῆς, ἅτινα διακρίνει ὁ Πρόκλος. Προσωπικὴ λυρική ποίησις καὶ τὸ διάφορον πρὸς αὐτὴν εἶδος τῆς χορικῆς ποιήσεως.

Εἰς ἕκαστον τῶν ἀναλυομένων καὶ περιγραφομένων εἰδῶν τῆς ποιήσεως παρατίθενται ἄφθονα δείγματα ἐκλεκτῶν στίχων ἐκ τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων ἐκάστου εἶδους ποιητῶν ἐν τε τῷ πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει δοκίμων ποιητῶν ἢ καὶ τῆς ἰδίας τῆς συγγραφέως. Εἶναι τόσον πλοῦσια τὰ δείγματα ἐκλεκτῆς ποιήσεως τῶν ἐκλεκτοτέρων ποιητῶν, ὥστε τὸ βιβλίον θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς ἐν λαμπρῶν ἀνθολόγιον ὄλων τῶν εἰδῶν τῆς ἀθανάτου προγονικῆς ποιήσεως ὑπομνηματισμένον μὲ τὰς ἀναγκαίαις πληροφορίας περὶ τῆς φύσεως ἐκάστου ποιητικοῦ εἶδους, τῆς γενέσεως αὐτοῦ, τοῦ χαρακτηρισμοῦ του καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀναπτύξεώς του εἰς τὸ ἀνάλογον περιβάλλον καὶ τὰς καταλλήλους περιστάσεις κατὰ τόπον καὶ κατὰ χρόνον. Ἀκρίβεια πληροφοριῶν, ἐπιμέλεια συλλογῆς καὶ καλαισθησία ἐπιλογῆς εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ καλοῦ αὐτοῦ βιβλίου.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓ. ΚΑΝΑΡΑΚΗ, Ἡ φωνητικὴ παρεμβολὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς; κατὰ τὸ ἀγγλιστὶ γράφειν. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ. Ἀθῆναι, 1974, σελ. 232 καὶ 5 πίνακες ἐκτὸς κειμένου.

Ἡ σύγκρισις δύο γλωσσῶν προάγεται κατὰ πολὺ διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ μελέτης καὶ ἐρμηνείας τῶν σφαλμάτων (περὶ τὴν σύνταξιν, τὴν μορφολογίαν, τὴν προφορὰν καὶ τὴν ὑφολογίαν) τῶν λαλούντων αὐτάς. Ἡ τοιαύτη μάλιστα μελέτη καὶ ἀνάλυσις τῶν σφαλμάτων διαγράφει κατὰ τινὰ τρόπον τὴν μελλοντικὴν μορφήν τοῦ ὑπὸ ἐξέταξιν ἰδιώματος, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον αἱ διαπιστούμεναι ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ κανόνος λάβουν καθολικότητα καὶ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν μελῶν τῆς γλωσσικῆς κοινότητος. Εἶναι ὡσαύτως λίαν ὠφέλιμος ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως: τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρεῦνης δύνανται νὰ ἐφαρμοσθοῦν πρὸς καλυτέραν διδασκαλίαν καὶ ἀρτιωτέραν ἐκμάθησιν τῆς ξένης γλώσσης. Ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα οὐδέποτε εἶχε μελετηθῆ ἐπιστημονικῶς ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλην σύγχρονον γλῶσσαν καὶ ἡ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Γ. Καναράκη ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον καὶ ἀριστον καρπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς συγκριτικῆς μεθόδου εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ μελέτην τῆς γλώσσης μας ἐν ἀναφορᾷ πρὸς ξένην γλῶσσαν.

Τῆς ἑλληνικῆς ὡς πρὸς τὴν ἀγγλικὴν ὑπῆρχον μέχρι τοῦδε μελέται μόνον ἐν τῇ συμβιώσει τῶν δύο τούτων γλωσσικῶν ὀργάνων ἐν ταῖς Ἑνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ κ. Καναράκης ἐξετάζει τὴν ἑλληνικὴν ὡς πρὸς τὴν βρεττανικὴν

ἀγγλικήν, ἐν Ἑλλάδι. Μελετᾷ τὸ φαινόμενον τῆς φωνολογικῆς παρεμβολῆς εἰς τὸν γραπτὸν ἀγγλικὸν λόγον 721 ἐνηλικῶν ἀτόμων ἐχόντων ὡς μητρικὴν τὴν ἑλληνικὴν. Τὰ άτομα ταῦτα διέθετον ὑψηλὸν μορφωτικὸν ἐπίπεδον καὶ ἐγνώριζον ἐπαρκῶς τὴν ἀγγλικὴν καθ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ φοιτητῶν τοῦ ἀγγλικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Αἱ δύο ὑπὸ σύγκρισιν γλῶσσαι ἔχουν λίαν διάφορον δομὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ ἑλληνόφωνοι ὑφίστανται ὅπως δὴποτε τὴν ἐπίδρασιν τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης κατὰ τὸ ἀγγλιστὶ ἐκφράζεσθαι. Ἡ σταθερὰ παρουσία καὶ ἡ μεσολάβησις τῆς νεοελληνικῆς κατὰ τὴν προσπάθειαν ἐκμαθήσεως τῆς ἀγγλικῆς γενεᾶ διάφορα προβλήματα. Ὁ κ. Καναράκης ἀσχολεῖται μὲ τὰ φωνολογικὰ καὶ προσδιορίζει τὰς ἀποκλίσεις πού δημιουργοῦν ταῦτα εἰς τὸν γραπτὸν λόγον τῶν ὑποκειμένων τοῦ πειράματός του. Ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τῆς δομικῆς Γλωσσολογίας σκοπεῖ ὅπως διὰ τῶν συμπερασμάτων τῆς ἐρεύνης του ὑποβοηθήσῃ ἀφ' ἐνὸς μὲν τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἐφηρμοσμένην Γλωσσολογίαν πρὸς περαιτέρω ἔρευναν τοῦ φαινομένου τῆς παρεμβολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς διδάσκοντας τὴν ἀγγλικὴν εἰς Ἑλληνας σπουδαστάς. Κατὰ τὸν κ. Καναράκη, αἱ ὁμοιότητες καὶ αἱ διαφοραὶ μεταξὺ δύο γλωσσῶν — τῆς μητρικῆς καὶ τῆς ἐκμυθνομένης ξένης — εἶναι τὰ βραχίονα αἰτία τῆς εὐκολίας ἢ δυσχερείας περὶ τὴν ἐκμάθησιν μιᾶς γλώσσης. Χρειάζεται λοιπὸν ἡ ἐπισήμανσις τῶν στοιχείων τούτων κατὰ τὴν μελέτην τῆς γλωσσικῆς παρεμβολῆς. Συνιστᾶται ἡ μελέτη ἐκ μέρους ὄλων τῶν Ἑλλήνων φιλόλογων τῶν σελ. 20–27 τοῦ βιβλίου, ἔνθα ὁ συγγρ. παρέχει γενικὴν διαπραγματεύσειν τοῦ φαινομένου τῆς γλωσσικῆς παρεμβολῆς (μετὰ τῆς σχετικῆς ὀρολογίας, ἑλληνικῆς καὶ ἀγγλικῆς). Ὁμοίως καὶ τῶν κεφαλαίων μέχρι τῆς σελ. 35, ἔνθα ἡ διαπραγματεύσεις λίαν ἐνδιαφερόντων γενικῶν γλωσσολογικῶν θεμάτων.

Εἰς τὴν ἐνόητα ἤτις φέρει τὸν τίτλον «Μεθοδολογικὰ», ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὰ τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσε κατὰ τὴν ἔρευνάν του, ἤτοι τὰ τῆς συγχρονικῆς συγκριτικῆς ἀναλύσεως. Ἀναφέρει ἐπίσης τὰ ἀποτελέσματα τῆς συγκρίσεως μεταξὺ διαφόρων γλωσσῶν τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν Ἀμερικανοὶ καὶ Εὐρωπαῖοι γλωσσολόγοι, καὶ καταλήγει διὰ τῆς καταδείξεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ κύρους τῆς συγχρονικῆς συγκριτικῆς ἀναλύσεως «τὸ μὲν ὡς ἐρευνητικῆς μεθόδου τῆς Συγκριτικῆς Γλωσσολογίας, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ βαθμοῦ τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ὁμοιότητος γλωσσῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν αὐτὴν κυρίως γλωσσικὴν οἰκογένειαν, τὸ δὲ ὡς μέσον οὐ μόνον πρὸς ἐπισήμανσιν, αἰτιολόγησιν καὶ πρόληψιν τῶν γλωσσικῶν ἀποκλίσεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς μελέτην τῶν αἰτίων τῶν προκαλούντων ταύτας». Τὸ κύρος τοῦτο ἐπεβεβαίωσαν καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἰδικῆς του προσωπικῆς ἐρεύνης χάριν τῆς παρούσης διατριβῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξετασθέντων ἀτόμων εἶναι ἀρκετὰ μεγάλος, ὥστε τὰ συμπεράσματα τῆς μελέτης νὰ εἶναι καθολικῆς φύσεως, ὡς τοῦτο ἀπαιτεῖ πᾶσα ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Ὡς φωνολογικὴ βᾶσις διὰ τὴν σύγκρισιν τῆς ἑλληνικῆς πρὸς τὴν ἀγγλικὴν ἐλήφθη εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν τὸ φῶνημα ἐπὶ τῇ βᾶσει ἀρθρωτικῶν χαρακτηριστικῶν, χρησιμοποιεῖται δὲ διὰ τὴν παράστασιν τῶν φθόγγων τὸ φωνητικὸν ἀλφάβητον τῆς «Διεθνοῦς Φωνητικῆς Ἑταιρείας». Ἐπειδὴ ὡς ἤδη ἐλέχθη, μελετῶνται αἱ φωνολογικαὶ ἐπιπτώσεις τῆς παρεμβολῆς εἰς τὸν γραπτὸν καὶ ὄχι εἰς τὸν προφορικὸν λόγον, δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν ἀνάλυσιν τὰ τυχὸν ἀλλόφωνα τῶν φωνημάτων.

Εἰς τὸ 4ον τμήμα τοῦ βιβλίου παρέχεται ἐκτενὴς ἀνάλυσις τῶν φωνολογικῶν συστημάτων τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀπὸ ἀρθρωτικῆς ἀπόψεως. Εἰς τὸ ἀκολουθοῦν 5ον τμήμα ἐπιχειρεῖται ἡ συγχρονικὴ σύγκρισις τῶν φωνολογικῶν συστημάτων τῶν δύο ὑπὸ ἐξέτασιν γλωσσῶν καὶ μελετᾶται τὸ πρόβλημα τῆς παρεμβολῆς. Εἰς τὸ 6ον τμήμα τοῦ βιβλίου ἀναλύονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης καὶ ὑποβάλλονται εἰς κριτικὸν ἔλεγχον τὰ πορίσματα τῆς συγκριτικῆς ἀναλύσεως.

Ἀκολουθοῦν τὰ γενικά συμπεράσματα ἐκ τῆς ὅλης ἐργασίας. Τὸ ἔργον συμπληροῦ βιβλιογραφία κατ' ἐπιλογὴν ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ παράρτημα ἀποτελούμενον ἐκ πινάκων, διαγραμμάτων καὶ στατιστικῶν δεδομένων τῶν ἀποκλίσεων. Τέλος ἐπισυνάπτονται πίναξ πραγμάτων, πίναξ συγγραφέων καὶ περίληψις τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἀγγλικήν.

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Γ. Καναράκη εἶναι τι τὸ νέον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλωσσικὴν βιβλιογραφίαν Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον χαρακτηρίζεται καὶ ἀπὸ πλούσιον καὶ ἐνεργέστατον γλωσσικὸν ὄργανον. Πολλῶν γλωσσολογικῶν ὄρων ἐπιχειρεῖται ἐν αὐτῇ τὸ πρῶτον—καὶ δὴ καὶ ἐπιτυχῶς—ἡ ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν (π.χ. τῶν ὄρων ὑπερτεμαχιακός, ἀγγλ. suprasegmental ἐν σ. 24, μεταβατικοὶ (φθόγγοι) ἀγγλ. glides σ. 60, ἀκροαματικὴ φωνητικὴ, ἀγγλ. auditory phonetics, σ. 24).

Τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως ἐνδιαφέρουν πρωτίστως τοὺς εἰδικούς καὶ κυρίως τοὺς διδάσκοντας τὴν ἀγγλικὴν ἐν Ἑλλάδι, τὸ βιβλίον του ὁμῶς παρουσιάζει, ὡς πρὸς τὸ γενικὸν αὐτοῦ μέρος, ἰδιαιτέρον ἐνδιαφέρον δι' ὅλους τοὺς φιλολογοῦντας. Νομίζομεν ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ ἀκολουθηθεῖσα μέθοδος περιγραφῆς τῶν φαινομένων τῆς φωνολογικῆς παρεμβολῆς τῆς νεοελληνικῆς δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς γραπτῆς ἀποδόσεως καὶ ἄλλων γλωσσῶν ὑπὸ τῶν ἑλληνοφώνων (π.χ. τῆς δευτέρας εἰς διάδοσιν ἐν Ἑλλάδι ξένης γλώσσης, τῆς γαλλικῆς). Θὰ ἦτο εὐκαταία παρομοία μελέτη ἐπὶ ὑποκειμένων λαλοῦντων διάλεκτον τῆς νεοελληνικῆς ἔχουσαν ἴσως διάφορον τῆς ἀστικῆς κοινῆς φωνολογικὸν σύστημα (π.χ. τῶν Κυπρίων, οἱ ὅποιοι κατὰ μέγα ποσοστὸν τυγχάνουν γινῶσται τῆς ἀγγλικῆς). Ἄς ἀναμεινομεν λοιπὸν νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες γλωσσολόγοι τὴν μέθοδον τοῦ κ. Καναράκη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

ΝΙΚ. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΣ, δ. Φ.

Συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

* * *

O. L. SMITH, *Scholia in Aechylum*, Pars I, (Bibliotheca Teubneriana), Leipzig 1976, σσ. XXVIII + 248.

Πρῶτος ὅστις ἐπεχείρησεν ἔκδοσιν τῶν παραδοθέντων ἀρχαίων σχολίων ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Αἰσχύλου ὑπῆρξεν ὁ F. Robortello, ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1522. Μετὰ ἐξαιτίαν λαμβάνει χώραν δευτέρα προσπάθεια τοιαύτης ἐκδόσεως, ἐν Παρισίοις, ὑπὸ τοῦ ἑλληνοστοῦ P. Victorius, ἥτις εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἐκείνης τοῦ Robortello, διὸ καὶ διετήρησεν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἀμείωτον τὴν σπουδαιότητά της¹.

Πράγματι ἔπρεπε νὰ ἀναμείνη κανεὶς τὴν ἔλευσιν τοῦ διακεκριμένου κλασσικοῦ φιλολόγου G. Dindorf, διὰ νὰ ἴδῃ νέαν σοβαρὰν ἀπόπειραν ἐκδόσεως τῶν Αἰσχυλείων σχολίων. Ἡ ἐργασία τοῦ Dindorf (Oxonii, 1851) εἶναι ἀπηλλαγμένη ὅχι μόνον τῶν σφαλμάτων καὶ παραλείψεων τοῦ Robortello καὶ εἶτα τοῦ Victorius,

1) Σημειωτέον ὅτι αἱ μεταγενέστεραι ἐκδόσεις τῶν Stanley (1663), Pauw (1745) καὶ Schuetz (1782—1827) χρησιμοποιοῦν κατὰ βάσιν τὸ κείμενον τοῦ Victorius μὲ τὴν προσθήκην βεβαίως χρησίμων σημειώσεων.